

TILTAI, 2014, 3, 53–69, ISSN 1392-3137 (Print), ISSN 2351-6569 (Online)

SOCIOEKONOMINĖ DAUGIAVAIKIŲ ŠEIMŲ SITUACIJA IR BENDRUOMENĖS PAGALBOS GALIMYBIŲ ANALIZĖ

Daiva Alifanovienė, Albina Kepalaitė, Ona Striškienė

Šiaulių universitetas

Anotacija

Straipsnyje pateikiami kokybinio tyrimo, kur analizuojama daugiavaikių šeimų socialinė-ekonominė situacija ir bendruomenių teikiamos pagalbos galimybės, rezultatai. Apklausta 14 daugiavaikių šeimų, turinčių tris ir daugiau vaikų. Respondentai atsakinėjo į iš dalies struktūruotus klausimus pagal numatytas diagnostines sritis: ekonominė šeimų situacija, migracija, bendruomenės pagalbos galimybės. Nustatyta, kad dauguma daugiavaikių šeimų patiria pinigų, maisto stygių, dėl to neretai priverstos išvykti uždarbiauti į užsienį. Kita vertus, aktyvėja bendruomenės, kurios dažnai suteikia šeimoms pagalbą, jas palaiko.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: daugiavaikė šeima, ekonominė situacija, migracija, bendruomenės pagalba.

Abstract

This article presents the analysis of the results of qualitative research about large families' social, economical situation and possibilities of support in the community. There were 14 respondents of large family members. All families of respondents consist of both parents and three or more children. Respondents answered to open questions. This paper presents research participants' opinion about the economic situation of large families, family members' economic migration problems and opportunities of community support for these families. It was found that large family experience finances' limits and it causes the migration. The activity in community enlarge and it enable support for large families.

KEY WORDS: large family, economical situation, migration, community support.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/tbb.v68i3.884>

Įvadas

Šeima – ypatingas socialinis darinys, kurio narius sieja meilės ryšys, kraujo giminystė, bendras gyvenimas ir likimas (Jovaiša, 1995). Lietuvos šeimos, kaip pagrindinės visuomenės institucijos, santykius reglamentuoja LR Konstitucija (1996), LR civilinis kodeksas (2000) ir kiti įstatymai.

Valstybė šeimai, kaip visuomenės ir valstybės pagrindinei ląstelei, turėtų skirti ypatingą dėmesį. Siekiant, kad šeima taptų realiu visuomenės ir valstybės pagrindu, būtina kokybiška šeima, svarbi ir šeimos socializacija visuomenėje. Šeima – didelė vertybė, pirminė visuomenės ląstelė, atliekanti visas fundamentalias žmonių giminės pradžios, jaunosios kartos ugdymo ir jos narių materialinės bei moralinės savitarpio pagalbos funkcijas (Stankūnienė ir kt. 2003; Vaitkevičius, 1995). Daugiavaikės šeimos, puoselėjančios socialiai priimtina gyvenimo būdą,

besirūpinančios vaikais, esant sudėtingai mūsų šalies ekonominei situacijai, patiria materialinių sunkumų. Jos dažnai neįstengia suteikti savo vaikams to, ko būtiniausiai reikia augančiam žmogui: maisto, drabužių, tinkamą išsilavinimą, laisvalaikį.

V. Stankūnienė (1995), V. Stankūnienė ir bendraautoriai (2001) nurodo, kad paramos šeimai politika dabartiniu metu suprantama kaip vyriausybinių ir nevyriausybinių institucijų veiksmai, nukreipti į šeimą. Jų tikslas – remti šeimas, siekiant padėti joms realizuoti savo funkcijas, sudaryti materialines ir dvasines sąlygas, kad tinkamai galėtų funkcionuoti. Taigi šeimos atliekamos funkcijos apima visas gyvenimo sritis, ko negali jokia kita visuomenės struktūra. Šeima yra svarbiausia emocinio ir materialinio rėmimo institucija užtikrinanti jos narių augimą ir gerovę. Ji yra pagrindinis gamybos ir vartojimo socialinis vienetas, todėl jos vieta yra pačiame ekonominių procesų centre. Šeimos politika turi veikti šeimų gyvenimo sąlygas, formuoti požiūrį į šeimą, siekiant užtikrinti darnų šeimos vystymąsi, glaudų jos ryšį su bendruomene. Reikia konstatuoti, kad šeimos funkcijos tiesiogiai priklauso nuo jos narių poreikių, šeimos dydžio, pavyzdžiui, daugiavaikėi šeimai kartais sunkiau, o kartais net lengviau vykdyti savo funkcijas ir spręsti jai išskylančias problemas. Lietuvos statistikos departamento duomenimis (Demografijos metraštis, 2013; Lietuvos statistikos metraštis, 2013), namų, kur neauga vaikai, ūkių skurdo rizikos lygis buvo 21 proc., dviejų suaugusių asmenų ir 3 vaikų – 46 proc. Tai rodo, kad skursta asmenys, turintys vaikų, ypač daugiavaikės šeimos. Kad patenkintų būtinus poreikius, dauguma šeimų privalo mažinti išlaidas net maistui, riboti tam tikrų maisto produktų vartojimą, beveik atsisakyti išlaidų kultūrai ir poilsiui (Lazutka, 2001).

Šeimų ekonominė būklė šiandieninėje Lietuvoje – gana prieštaringa: socialinės ekonominės sąlygos lėmė visuomenės susisluoksniavimą, vienų šeimų nuskurdimą, o kitų praturtėjimą. Manytina, kad socialinės-ekonominės padėties požiūriu, ypač sunki padėtis yra daugiavaikėse šeimose, kurios augina ir rūpinasi savo vaikais, nes jie yra labai pažeidžiama socialinė grupė (Alifanovienė, Kepalaitė, Striškienė, 2012; Šileika ir kt., 2007).

Sprendžiant šeimų gyvenimo ir demografinės raidos problemas, valstybės parama turėtų būti nukreipta į sąlygų sudarymą šeimoms savarankiškai funkcionuoti. Pasak B. Gruževskio (1995, 2003), pagrindinė sąlyga yra užimtumo didinimas, lanksčių užimtumo formų plėtra, galimybių sudarymas (tiek moterims, tiek ir vyrams) derinti profesinės veiklos ir šeimines funkcijas. Toks problemų sprendimo būdas būdingas užsienio šalių valstybių politikai, jis minimas tarptautiniuose dokumentuose, kur sprendžiamos gyventojų ir šeimų problemoms. Kad panašaus pobūdžio dokumentai būtų priimti ir Lietuvoje, reikia išsamios daugiavaikių šeimų situacijos analizės, kurios, deja, trūksta.

Kokia gi daugiavaikių šeimų ekonominė, migracijos situacija mūsų šalyje? Kokios bendruomeninės pagalbos galimybės? Šie klausimai ir sudaro tyrimo probleminę erdvę.

Tyrimo tikslas: atskleisti daugiavaikių šeimų ekonominės situacijos ypatumus, pagalbos joms teikimo galimybes bendruomenėse.

Tyrimo objektas – daugiavaikių šeimų ekonominė situacija, bendruomenės pagalbos teikimo galimybės šeimos narių nuomonės aspektu.

1. Tyrimo metodologija

Duomenų rinkimo būdai. Daugiavaikių šeimų socialinių, ekonominių problemų raiškai, bendruomenės pagalbos turinio analizei taikyta kokybinio tyrimo metodologija (Квале, 2003; Страус, Корбин 2001; Valackienė, Mikėnienė, 2008). Tyrimo duomenys tvarkyti, taikant turinio (*content*) analizės metodą, atvirojo kodavimo procedūras. Atsakymai pagal prasmę suskirstyti į kategorijas, skaičiuojamas kiekvienos kategorijos prasmų vienetų dažnis. Taikant šį metodą, G. Merkio (1995) teigimu, nagrinėjamų tekstų turinyje būtina aptikti būdingus, tipinius struktūrinius vienetus, tada skaičiuoti jų vartojimo dažnį, tirti įvairių teksto elementų ryšius tiek vieno su kitu, tiek su visu informacijos turiniu.

Duomenims rinkti taikytas interviu metodas, tiesiogiai bendraujant su respondentais ir užduodant iš anksto parengtus klausimus. Taikyti atvirieji, galimų atsakymų neribojantys klausimai. Klausimai formuluoti taip, kad būtų aiškūs ir nedviprasmiški. Tyrimo erdvė suskirstyta į vertinamąsias sritis. Šiame straipsnyje pateiksime tyrimo dalyvių nuomonę apie:

- daugiavaikių šeimų ekonominę situaciją;
- daugiavaikių šeimų narių ekonominės migracijos problemas;
- bendruomeninės pagalbos daugiavaikėms šeimoms galimybes.

Tiriamieji. Tyrimo imtis sudaryta taikant netikimybinės atrankos būdą – tikslinę imtį. Tirtos šeimos, auginančios tris ir daugiau vaikų. Remiantis tyrimus atliekančių mokslininkų nuomone (Квале, 2003; Страус, Корбин, 2001), kokybiniam tyrimui pasirinkta santykinai nedidelė imtis – 14 respondentų: 8 moterys ir 6 vyrai. Visas respondentų šeimas sudaro abu tėvai, trys ir daugiau vaikų.

2. Rezultatai ir jų aptarimas

Tyrimo dalyvavusių respondentų atsakymai pateikiami lentelėse. Atsakymai pagal prasmę suskirstyti į kategorijas, skaičiuojant kiekvienos kategorijos prasmų vienetų dažnį.

Pirmoje vertinamojoje srityje atskleidžiama daugiavaikių šeimų narių nuomonė apie jų šeimų ekonominę situaciją. Tyrimo dalyvių atsakymai suskirstyti į 13 kategorijų, kiekvienoje kategorijoje gausu teiginių, kurie susiję su šeimų pajamomis, jaunimo studijų galimybėmis, jų pragyvenimu ir valstybės teikiama parama. Pasak Z. Bajoriūno (1997), teoriškai rinkos ekonomika yra tikroji šeimos laisvė, tačiau daugelis šeimų psichologiškai ir ekonomiškai nepasiruošusios šia laisve naudotis. Šeimos ekonominę padėtį, ūkį reguliuoja rinkos tikrovė. Dauguma respondentų, prieš atskleisdami šeimos materialinio gyvenimo situaciją, pajamų gavimo šaltinius, pirmiausia kalbėjo apie darbą ir pinigus. Šioje vertinamojoje srityje pagal teiginių dažnį gausiausia kategorija – *pinigų stygiaus problema*. Prie pinigų stygiaus problemos tyrimo dalyviai ne kartą sugrįždavo, kalbėdami ne tik apie šeimos ekonomiką, bet pasisakydami ir kitais klausimais.

1 lentelė. Vertinamoji sritis. Daugiavaikės šeimos ekonominė padėtis

Kategorija	Teiginių pavyzdžiai	Dažnis
Pinigų stygiaus problema	Ar užteks pinigų; niekas nebeaugins vaikų; Europos pinigai eiliniams neprieinami; pinigų nėra; sunku keturiems surasti papildomai pinigų; kai nėra darbo, tai nėra ir pinigų; manau, kad kitose šeimose nesutarimai kyla dėl pinigų trūkumo; pinigų neturiu, prašau mamos, o ji pasako, kad nebeturi; galvoji, kaip nuvažiuoti pigiau į Panevėžį; kai turi labai mažai pinigų ir suki galvą, kas svarbiausia; jei nėra pinigų, ir neturi šeima, kur gyventi, tai didžiulė problema; kad tik nesusirgti, nes atguls visi name, vaistams pinigų nebeužteksime; dirbame abu, negalime užsitikrinti minimumo; iš kur imti pinigų susirgus; savo neįsisteigsi be pinigų, pradžia sunki ir gąsdina, o kiek nusvilusių; gerai, kad čia vietoj mokykla, vis mažiau pinigų reikia; nedaugiavaikėms už vaikus mokama mėnesiui po 50 litų, bet ar galima auginti vaiką už tokią sumą; kaip į mokyklą išleisti, kaip mokesčius susimokėti; jau keturi šimtai, tai iš kur mums sukrapštyti tiek pinigų; didžioji dauguma beturčiai, ubagai, nes turi kiekvieną centą skaičiuoti; pagrindinė kasdieninė problema, iš kur gauti pinigų; nėra darbo, nėra ir pinigų; kur tu išėisi, nei pas draugus, nei kur kitur, jei nėra pinigų	21

SOCIOEKONOMINĖ DAUGIAVAIKIŲ ŠEIMŲ SITUACIJA IR BENDRUOMENĖS...

Kategorija	Teiginių pavyzdžiai	Dažnis
Pašalpos šeimai	Skaudu matyti, kai socialiai remtinai yra tapę ne tik tie, kurie iš tikrųjų yra, bet tai jų sąžinės reikalas; pašalpos neišeina; kai pirmieji vaikai augo, tai jokių pašalpų negaudavome; mūsų šeimai kartais išmokos priklauso, kartais ne; mokydamosi gauna socialinę pašalpą, kuri yra didesnė už įprastinę stipendiją; abu dirbame pagal verslo liudijimus, socialiniai darbuotojai iš mūsų net pareiškimų pašalpoms, paramai nepriima	6
Apsirūpinimas maistu	Mažiems vaikams nepasakysi, kad neturi jiems ko duoti valgyti; maistui kaip nors, kiek lieka pinigų; kaip išmaitinti; kaip pradėti išsiauginti, jei neturi pradinio kapitalo; šventėms beveik viską pasigaminame patys; turim gyvulių, daržus, dirbam, užsiauginam ir valgyti turim; su spirgiukais nepaduosi, išgnaibys, geriau visai nevalgys, jei jiems nepatinka	6
Vaikų nemokamas maitinimas	Kai kurie iškalbėdami nemokamo maisto nevalgo; matyt, maitinimas mokykloje yra jų pagrindinis valgymas; remiami vaikai ne visada būna iš gausių šeimų; yra atvejų, kad tėvai šventinius paketus parduoda ir už tai tikrai ne duoną nusiperka; gauna nemokamą maitinimą; gauna nemokamus pusryčius ir pietus	5
Rūbai	Vaikų normaliai aprangai įsigyti, dar tikrai užtenkame; gavus atlyginimą, tai ir stengiamės pirkti rūbus; o šiaip nemažai rūbų perkame padėvėtose parduotuvėse; žiūri, kaip nors aprengti; mažuosius rengiame draugų, giminių atiduotais rūbeliais	5
Mokymosi galimybės	Ir ji negalės mokytis; ir labai gabūs vaikai sėdės be mokslų; kas bemokslių laukia; mokslai liks nebaigti; jei įstos į mokamą vietą, tai kaip reiks tuos tūkstančius suieškoti; stengiasi pragyventi iš 86 litų stipendijos	5
Vaikų mokymasis ir pavėžėjimas	Važinėja, už kelionę reikia pusę kainos mokėti; kelionei reikia susimokėti, paskui dalį pinigų sugrąžina; dukrai reikia už mokslą sumokėti; pirma duktė įstojo anksčiau, tai penki šimtai reikia mokėti, tai dabar dar susimokam	4
Suaugusių vaikų pragyvenimo galimybės	Duktė baigė mokslus, negavo darbo, gyvena pas mus; kartu gyvenantis suaugęs mano sūnus darbo nebeturi, mašinai reikia, rūkyti nori; kada sūnus dirbo, buvo jis visai kitoks; kaip sunku prašyti, o dar sunkiau girdėti, kad mama nori padėti, bet pati neturi; mano mama padeda tik neklaužadai sūnui, o mes tvarkingi, tai mums nieko neduoda	4
Papildomos pajamos	Turime savo uogų, vaisių, pasisodiname daržovių, bulvių; gyvename ūkiškai, laikydami gyvulius, valgyti buvo; su broliu kartu dar turime arklį, lyg pigiau kainuoja; pavasarį, rudenį netoli esančiuose soduose ką nors užsidirbame; vasarą didžiosios dukros eina uogauti, parduoda uogas, nusipirko sau rūbus	4

Kategorija	Teiginių pavyzdžiai	Dažnis
Paskolos	Daugelį jaunų šeimų paskolos, prekės lizingan smaugia; žmonės prisiėmę paskolų, kas galėjo, važiavo užsienin, dabar siunčia pinigus, kad padengti paskolas; kol paskolas lengvai dalino, daug kas prisiėmė, o kaip dabar išsimokėti; kai vyras tris metus dirbo, ir televizorių, ir kompiuterį per išsimokėjimą įsigijom	4
Parama maisto paketais	Gauname maisto paketus, bet kiek reikia vaikščioti ir popierių sunešti; dar maisto paketus gauname; nors maisto paketus gautume	3
Studentai gyvena namuose	Už buto nuomą mokėti nereikia, daugiau šeimoje valgo, tai mažiau pinigų išeina; Panevėžio kolegijoje mokosi ir gyvena namuose; po paskaitų sūnus parvažiuoja namo	3
Studijos	du vaikai pradėjo važinėti į Panevėžį; sūnui mokėti nereikia; dukra mokosi kolegijoje, įstojo į kolegiją, į nemokamą vietą, kt. semestre priklausys nuo pažymių, ar reiks mokėti	3
Teiginiai, nepatekę į atitinkamą kategoriją	Kas kur išvogė, o taupyti reikia tiems, kurie dabar iš darbo ar pensijų gyvena; kaip reiks dovanėles vaikams į mokyklą pasikeitimui su bendraklasiais nupirkti, juk ir maniškiai išsiskirti negali; girdėjau, kad algas dar mažins, bet užtat degtinę atpigins	3

A. Poviliūno (2003) teigimu, kritikuojant globos santykiais pagrįstą socialinę politiką, dažniausiai remiamasi socialinio konstruktyvizmo teorija, kad „varginųjų klasė“ nėra vien tik objektyvios tikrovės faktas, bet ir socialinis konstruktas, kurį konstruojant daug nulemia ir dominuojanti sąmonė, kuri, be viso kito, iniciuoja įvairias paternalistines, globėjiškas, į socialinės negalios simptomų švelninimą orientuotas socialinės rūpybos praktikas. Šios praktikos ne tik padeda „nelaimėliams“, bet ir įtvirtina juos bei jas kaip socialiai atskirtus globos objektus, kaip globojančios sąmonės *alter ego* (Poviliūnas, 2003, p. 13).

Tyrimo dalyviai dažai mini *pašalpas šeimai*. Jų teigimu, šeima tvarko dokumentus, kad gautų pašalpą, bet tų dokumentų, jų nuomone, reikalaujama per daug. Situacija namų ūkiuose yra keblė, nes priskaičiavus gautinas namų ūkio pajamas, jei šeima turi nuosavos žemės, jai pašalpos nebeskiriamos. Šeima yra svarbiausia socialinė grupė, ypač reikšminga vaiko asmenybės formavimuisi, jo raidai šiais aspektais: ekonominė situacija, tarpusavio santykiai, kultūra, profesija, ryšiai su kaimynais (Мудрик, 2003; Vaitkevičius, 1995). Pasak K. Miškinio (2003), įsitraukę į ūkinę-ekonominę šeimos veiklą, vaikai išmoka įvairių buitinių darbų, taupyti, išsiugdo darbštumą ir pareigingumą, atsakingumą už šeimos turtą.

Tyrimo dalyviai, aptardami šeimos ekonominę padėtį, išskyrė šias teiginių kategorijas: *apsirūpinimas maistu, vaikų nemokamas maitinimas*. Informantų teigimu, vaikui nepasakysi, kad neturi ką duoti valgyti, šeimos stengiasi užsiauginti daržovių, bulvių, gaminasi maisto atsargas žiemai. Yra šeimų, kurių vaikai gauna ne tik nemokamus pietus, bet ir pusryčius. Šeimos neretai atsiduria tokioje situacijoje,

kai nemokamas vaikų maitinimas mokykloje ir yra pagrindinis vaiko maitinimasis, nes namie nelabai ką ir begauna. Valgykloje galima maitintis ir už savo pinigus, bet tėvai negali duoti net kelių litų, kad vaikai galėtų pavalgyti mokyklos valgykloje.

I. Averjanovaitė (2013), remdamasi atlikto tyrimo duomenimis, teigia, kad miesto ir kaimo pajamų lygis gerokai skiriasi: kaimo žmonių, ypač žemdirbių, pajamos yra mažesnės nei gyvenančiųjų miestuose. Tuo pačiu klausimu A. Guogis (2007) teigia, kad mažėjanti žemės ūkio sektoriaus plėtra, nepakankamos investicijos į pramonės ir paslaugų sektorius sukuria perteklinę darbo jėgą ir taip didina gyventojų užimtumo pažeidžiamumą bei pajamų nesaugumą. Žmonės imasi atsitiktinių darbų, kurie neužtikrina ilgalaikio užimtumo, pastovių pajamų, sveikatos ir socialinio draudimo. Tyrimo dalyviai gyvena kaimo teritorijoje, jų pajamos yra nepastovios ir nedidelės. Kalbėdami apie vaikų aprangą, tyrimo dalyviai sakė, kad *rūbus* vaikams stengiasi įsigyti naujus, kad vaikai nebūtų išskiriami iš kitų ar pajuokiami.

Analizuojant kategorijas apie *daugiavaikių šeimų vaikų mokymosi galimybes, suaugusių vaikų savarankiškumą* išryškėja jas iliustruojantys teiginiai apie sudėtingą padėtį, leidžiant vaikus toliau mokytis, mokslus baigusio jaunimo galimą bedarystę ir menką savarankiškumą. R. Lazutka (2001) įsitikinęs, jeigu žmonės neturi galimybės įsigyti net minimalaus prekių ir paslaugų kiekio, kurios būtinos siekiant užtikrinti tinkamą gyvenimo lygį ir ugdyti jų gebėjimus, reikia imtis priemonių, kad tie suvaržymai būtų įveikti. Šeimos dirba, taupo, bet skursta, todėl valstybė turėtų daugiau dėmesio skirti paramos šeimai politikai. Respondentų teigimu, jie ieško išeikių, kaip pagerinti padėtį: šeimos nariai papildomai dirba, prižiūrėdami sodus, daržus, augina gyvulius ir tai yra pagrindinis jų maisto šaltinis. Siekdami pagerinti savo šeimos materialinę situaciją, tėvai prekes perka išperkamąja nuoma, ima *paskolas*. Šiuo metu paskolų grąžinimas labai komplikuoja šeimų padėtį: ne visi tinkamai įvertina savo galimybes ir pinigų skolinimosi riziką, kiti net vyksta į užsienį, kad užsidirbtų pinigų ir galėtų grąžinti paskolą.

Respondentų, kurie atstovavo daugiavaikėms šeimoms, teigimu, šeimos gauna *paramą maisto paketais*. Ši parama šeimai, sutvarkius dokumentus, gaunama kaip labdara, leidžianti bent minimaliai papildyti šeimos maisto atsargas. Siekiant sumažinti išlaidas, kurios susijusios su besimokančiais vaikais, *studentai gyvena namuose*, tada nereikia mokėti už bendrabutį ar nuomojamą butą, gyvendami namuose jie maitinasi kartu su šeima, stengiasi gerai mokytis, kad nereikėtų mokėti už studijas.

Atliekant tyrimą teko apklausti šeimas, kurios yra sunkioje ekonominėje situacijoje. Informantų nuomone, jos dažnai tapatinamos su asocialiomis, nuo kvaišalų priklausomomis šeimomis, nors taip neretai nėra. Tokios šeimos sunkiai išgyvena dėl mažų pajamų, kurios negali užtikrinti minimalių pragyvenimo sąlygų ir dažnai negali patenkinti būtiniausių poreikių. Dažnai daugiavaikėms šeimoms tenka daug ko atsisakyti ir tik tikėtis, kad padėtis kaip nors pagerės.

Tyrimo dalyviai, išsakydami savo nuomonę, analizuodami šeimų ekonominę situaciją, mini pinigų stygių, nuogąstauja, kad sunku susirasti darbą, šeimose kyla nesutarimų dėl pinigų trūkumo. Pinigų stygius neleidžia įsigyti nuosavo būsto, leisti vaikus toliau studijuoti, tausoti sveikatą, turiningai leisti laisvalaikį. Daugiavaikes šeimas skaudina tai, kad dirbdami ir net papildomai uždarbiaudami ar prisidurdami iš savo namų ūkio jie negali užsitikrinti pragyvenimo minimumo. Tyrimo dalyvių nuomone, tokios šeimos priverstos skursti ir nuolat kreiptis paramos.

Tyrimo dalyviai, analizuodami ekonominę, materialinę situaciją, kalbėjo apie migracijos galimybes, kaip prielaidą užtikrinti šeimos gerovę. Daugiavaikių šeimų migracijos situacijai aptarti skirta vertinamoji sritis (2 lentelė). Teiginiai suskirstyti į 7 kategorijas, dažniausiai fiksuota kategorija – *giminaičiai išvykę į užsienį*. Apklausos dalyviai teigė, kad į užsienį dirbti, trumpam ar ilgesniam laikui, yra išvykę suaugę giminaičiai – vyrai ir moterys, kai kurie jų išsivežė net ir vaikus.

2 lentelė. Vertinamoji sritis. Daugiavaikių šeimų ir migracijos situacija

Kategorija	Teiginių pavyzdžiai	Dažnis
Giminaičiai išvykę į užsienį	Vyro brolis buvo išvažiavęs, vėl išvažiuos; brolio duktė išvažiavo į užsienį pinigų uždirbti; pusseserė išvažiavusi, paskui išsivežė mokyklinius vaikus; sesers sūnus išvažiavo į Švediją; jo sesuo dirba Londone; mano sesuo kartas nuo karto važinėja dirbti į Norvegiją; vyro sesers duktė išvažiavo dirbti į Angliją	7
Šeimos nariai išvyko į užsienį	Sūnus Anglijoje dirba; vyriausias sūnus išvažiavo dirbti į užsienį; mūsų trys didieji vaikai užsieny dirba	3
Nežada sugrįžti	Kol vaikai nebaigs ten mokslų, jie net negalvoja grįžti; kol kas nesiruošia grįžti; jau keturi metai ten, o grįžti kol kas nežada	3
Nėra į užsienį išvykusių artimųjų	Niekas nėra išvažiavęs; išvykę yra tolimi giminaičiai; aš pati norėčiau, kad antroji, baigusi vidurinę, važiuotų mokytis į užsienį	3
Nori išvykti	Norėčiau važiuoti, vaikai dar nedideli; kaip išvažiuosi, kai vaikai maži; negalėčiau ten išbūti, jei nežinočiau, kaip vaikams namie sekasi	2
Grįš iš užsienio	Grįš, nes pasiilgsta; išsimokės paskolas ir gal kada grįš	2
Neapsisprendę	Gal grįš, tie, kurie čia neįsiskolinę; turbūt greitai negrįš	2
Teiginiai, nepatekę į atitinkamą kategoriją	Kurie negauna darbo, jiems tik į užsienį važiuoti; kai buvo bedarbystė, nemažai išvažiavo ir užsikabino; kas paklausia, kas tėvų širdy, kai vaikai užsieny	3

Mokslinėje literatūroje įvardijamos pagrindinės migracijos veiksmų grupės: politiniai, socialiniai ir ekonominiai. A. Sipavičienė (2006) teigia, kad 1990 m. do-

minavusios migracijos strategijos dažniausiai buvo nukreiptos tik į greitą ekonominę naudą, dauguma migrantų neketino ilgam įsikurti užsienyje. Tačiau vėlesni tyrimai parodė, kad nemaža dalis trumpalaikių migracijų virsta emigracija (Sipavičienė, 2006). Tyrimo dalyviai teigė, kad jų *šeimos nariai išvyko dirbti į užsienį*, jie yra dar visai jauni. Kadangi šiuolaikinis jaunimas gali nevaržomai naudotis internetu, moka užsienio kalbų, turi informacijos apie daugelį gyvenimo sričių, jiems lengviau apsispręsti vykti į užsienį. Lietuvos statistikos departamento duomenimis (Demografijos metraštis, 2013), skelbiami duomenys rodo, kad nuo 2013 01 01 minimali mėnesio alga Lietuvoje siekė 1000 litų, Airijoje – 1462 eurus, Jungtinėje Karalystėje – 1223 eurus, tai maždaug 5–6 kartus daugiau nei Lietuvoje. Taigi šis akivaizdus skirtumas motyvuoja lietuvių vykti dirbti į kitas šalis.

Apie tai, kad *iš artimųjų nėra išvykusių į užsienį*, byloja trys teiginiai, du teiginiai – kad *nori išvykti į užsienį*. Vienareikšmiškai emigracijos klausimo vertinti negalima, nes jis turi ir teigiamų, ir neigiamų aspektų. Tyrimo dalyviai teigė, kad dirbdami užsienyje jie įgyja patirties, kuria gali pasinaudoti vėliau, sugrįžę į Lietuvą. Be to, pamato, kad visur reikia dirbti, užsidirba savo pragyvenimui, padeda šeimai ir susitaupo pinigų. Lietuvos statistikos departamento leidinyje (Lietuvos statistikos metraštis, 2013) analizuojama Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija, kur pateikiami Lietuvos banko duomenys apie Lietuvos gyventojų pinigines perlaidas iš užsienio – 2 milijardai 42 milijonai litų. Sveikintina, kad tokios pinigų sumos papildė mūsų šalies biudžetą, bet liūdina tai, kad migrantai palieka vaikus, senus tėvus, su-tuoktinius, kurie dėl to patiria didelį psichologinį stresą. Ilgiau gyvenantieji svečioje šalyje sukuria šeimas, dažnai – su užsieniečiais, taip praranda ryšius su gimtine.

Daugiavaikių šeimų nariai teigia, kad šeimos nariai *nežada sugrįžti*, du teiginiai rodo galimus ketinimus *grįžti iš užsienio*, dar du teiginiai – *neapsisprendimą grįžti į Lietuvą*. J. Rimkutė, I. Vološčiuk (2001) teigia, kad kol kas jaunimas Lietuvoje neturi tokių pat pasirinkimo galimybių kaip jų bendraamžiai užsienio šalyse. Tikėtina, kad nesant sutelktų ir tikslingai nukreiptų politikų ir visuomenės pastangų spręsti jaunų žmonių problemas, jaunimas ir toliau sieks išvykti dirbti ir gyventi į užsienį.

Apibendrinant reikia pasakyti, kad tai labai aktuali ir skaudi socialinė problema, deja, šiandien Lietuvoje tai gyvenimo realybė. Daugelis jaunų žmonių išva-žiuoja į užsienį užsidirbti pinigų gyvenimo pradžiai, ten, norėdami pragyventi ir susitaupyti nors kokią pinigų sumą, turi daug ir sunkiai dirbti, taigi jų sugrįžimo į Tėvynę tikimybė yra labai maža. Tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad daugiausia Lietuvos gyventojų palieka šalį dėl susidariusios ekonominės situacijos ir jos pasekmių žmonėms.

Atliekant tyrimą stengtasi išsiaiškinti bendruomenės teikiamos pagalbos dau-giavaikėms šeimoms galimybes. Tuo tikslu išskirta atskira vertinamoji sritis (3 len-telė). Čia išryškėjo keletas kategorijų, surinkusių daugiausiai prasminių vienetų.

3 lentelė. Vertinamoji sritis: bendruomenėje teikiamos pagalbos galimybės daugiavaikėms šeimoms

Kategorija	Teiginių pavyzdžiai	Dažnis
Draugų pagalba	Draugai, ką gali, vienas kitam padeda; ryžosi važiuoti, jai nedemonstratyviai padėdavo; pažįstami padovanojo savo skalbimo mašiną; reikėjo perpilti kraują, tai bendradarbiai susiorganizavo ir važiavo kraujo duoti; draugų būrelis atsirinko, liko tikrieji; būna, kad ir seni pažįstami tampa lyg ir nepažįstami; pasidaliname rūpesčiais, ir lengviau; susidraugauji su daugiau žmonių; vaikas pas draugus; jei būtų namie, su draugų pagalba padarytų	10
Gera kaimynystė	Gal dėl buvusių vagysčių kaimynai labiau žiūri savo ir kitų kiemus; kaimynai padeda; aš kaimynui senukui pamelžiu karvę, jis mums duoda pieno; vasarą vaikai padeda jam prie šienavimo; pasidalinam daržovėmis; gerai, kad aukštai dabar tik viena močiutė gyvena, tai nors kieme truputį turime vietos; kaimynas padovanojo mūsų vaikams bilietus ir dar vaikus nuvežė; kaimynai skirtingi, bet kaimynai ir reikia sugyventi	8
Bendruomenės veikla	Tikrai jaučiasi, kad yra bendruomenė, daug ką galima pamatyti, pasiklausyti; tai neužmigęs kaimas; per bendruomenę organizuojama daug švenčių; o va dėl vandens tiekimo su privatiniu nepakovoja; bendruomenė mūsų tai stipri, bet įsijungia nevysi; kiti neseniai čia nusipirkę ir dar žvalgosi; ligoniams ir dabar padeda; kad gyvenvietėje bendruomenė kruta, tai tikrai matosi	8
Bendruomenės pagalbos nereikėjo	Jokios pagalbos nereikėjo; kam reikia padėti, valdžia nepadeda; dėl smulkmenų į nieką nesikreipiam, jei nelaimė būtų, gal kas padėtų; taupome, žiūrime, kad užtektų, visiems aplinkui nelengva, nors neprašėme; mūsų poreikiai labai maži, nieko mums iš kitų nereikia; nežinau, kaip čia gali kasdien padėti bendruomenė; nieko mums nestinga, nieko neprašome; kam čia pasidejuosi, visiems dabar sunkiau, kažkaip gyvensim; mes gyvename tolėliau, tai nieko ir nesikreipiame	7
Renginiai bendruomenėje	Daug renginių, kartu su kitomis organizacijomis; renginiai, šventės; o renginių pas mus juk nestinga; atvažiuoja koncertai; kiek pas mus renginių ir švenčių būna; šventės švenčiame; kur nors vaikščioti nėra galimybės, dar vaikai maži	7
Bendri susirinkimai	Dažnai matom susirinkimų skelbimus; kvietė dėl gyvenvietės kanalizacijos; būna ataskaitiniai susirinkimai, pasako, ką padarė; į susirinkimus neina; Susirinkimai turbūt dažniausia pasibaigia baliavojimu; jie gauna pinigų už antenas; girdisi, kad sunkių ligų atvejų pagausėjo; kažin kas ir kada šitai išsiaiškins	6

SOCIOEKONOMINĖ DAUGIAVAIKIŲ ŠEIMŲ SITUACIJA IR BENDRUOMENĖS...

Kategorija	Teiginių pavyzdžiai	Dažnis
Saugumas bendruomenėje	Vien tik nuo to, kad tu gyveni tarp žmonių, kažkaip saugiau; išsisakyt, pasikalbėt, gal nusiramins, o gal ką ir padės išspręsti; iš aplinkinių geranoriškumą jaučiame; gyvenvietėje jaučiamės saugiau negu vienkiemyje; stengėsi padėti tiems, kurie to nori, o čia traukiasi atgal; vis ne vienas tarp laukų; sužinai ką nors naudingo bendraudamas	6
Bendruomeninės ir profesionalios pagalbos derinimas	Man atrodo, kad valstybė žmogumi visai nesirūpina; kompensacijų už šildymą skaičiavimo nesuprantu; kartais pašalpos šeimai priklauso ir tvarkome dokumentus; dirbame abu, kad galio gauti priemoną, kuri man priklauso kreipiuosi; pasidalijame žinojimu, ir aiškiau, o kaip galėtų mums padėti; nors sriubos lėkštę gautų, tai iki pareis namo puse penkių, būtų ne taip alkani	6
Išvykų organizavimas	Ekskursijos, išvykos į teatrus; o pinigų kaip nors surasi, jų kelionėms nedaug ir tereikia; išvažiuojam į keliones; vyksta į rengiamas keliones; išvažiuojam į keliones	5
Talkų rengimas	Kasmet būna didelės talkos; vyras kartu eina į talkas; su talkom statėm pavėsinę; būtinai į talkas einam; talkon neinam, dar vaikai nedideli	5
Mokyklos bendruomenės veikla	Mokykloje, kad vaikai labai išsiskirtų, nėra, jiems ir taip sudėtingiau; rūbininkas esi negerbiamas, net vaikų niekinamas, mokykloje mokytojus gerbdavome, dabar to nepasakysi; kaitaliojasi pradinėje mokykloje mokytojai, tai yra negerai vaikams; dirba pensininkai, o yra jaunų baigusių, tie neturi darbo; tai patogiau mokytojams, bet mums reikia iš darbo atsiprašyti	5
Bendruomenės pagalbos telkimas	Reikia padėti ir prie skelbiamų akcijų prisidedame; jei kas prašytų daržovių, bulvių duočiau; jei moterį iš namų išvytų, pernaktvot priimčiau; jai ūkininkas suteikė du kambarius, žmonės davė baldų; pradėjo gerti, nėjo į darbą, iš karto neišmetė, ilgai laukė, gal pasitaisys	5
Pagalba nelaimės atveju	Yra pagalba nelaimių (gaisro, ligos, mirties) atvejais; būna renkami pinigai, duodame, kiek galime; nelaimių atveju prisidedame, nes reikia; kritiniu atveju surinktų pinigų	4
Giminės padeda	Daugiau naudojasi giminių pagalba; kol šeimoje dar abu, tai kaip nors; paskui giminės padeda; seneliui žoliapjovę tuoju suremontavo; pats niekur negali eiti, nes jų neatsikviesi	4
Teiginiai, nepatekę į atitinkamą kategoriją	Pasinaudojame senais ryšiais, nors kartais buvę ryšiai su pinigų neturėjimu irgi nutrūksta; didesni rūpesčiai neleidžia pasimesti, pasiduoti depresijai, nes yra didžiulė atsakomybė už vaikus; čia buvo stiprus ūkis, dabartinis žmogaus bei darbo nuvertinimas tiesiog skaudina	3

Tyrimo duomenys atskleidė, kad daugiausia pagalbos daugiavaikės šeimos sulaukia iš *draugų bei kaimynų*: dalijamasi maistu, daiktais, kartu pramogaujama,

ligos atveju net kraują duoda. Informantai kalba ir apie besiplėtojančią bendruomeninę veiklą: sprendžiami įvairūs rūpimi klausimai, padedama ištikus nelaimei. Keletas informantų teigė, kad *bendruomenės pagalbos nereikėjo*. Jų teigimu, dėl smulkmenų nesikreipia, jei nelaimė būtų, gal kas padėtų, taupo patys, kad užtektų, nes visiems aplinkui dabar nelengva, nors jie nieko ir neprašė. Tyrimo dalyviai teigia, kad jų poreikiai labai maži, nieko iš kitų nereikia, kadangi gyvena tolėliau, tai į bendruomenę ir nesikreipė.

Informantai, aptardami bendruomenės veiklą, teigė, kad *organizuojami renginiai, susirinkimai rūpimiems klausimams aptarti*. I. Leliūgienės (2003) nuomone, žmogus, gyvendamas grupėje, visuomenėje, perima jos patirtį, žmonijos kultūrą ir tampa visuomenės nariu. Tyrimo dalyviai įsitikinę, kad *bendruomenėje yra saugiau*, čia gali sulaukti materialinės ar moralinės paramos. Be to, bendraujant galima išsakyti, nusiraminti, susidraugauti, sužinoti naujienas. Daugiavaikių šeimų nariai, kalbėdami apie profesionalų pagalbos poreikį, nuogaustauja, kad valstybė žmogumi visai nesirūpina, jie nesupranta, kaip skaičiuojamos kompensacijos už šildymą, dažnai apsiriboja tik pašalpų šeimoms dokumentų tvarkymu. Tyrimo dalyviai mini net konkrečius atvejus, kada abu tėvai, turintys verslo liudijimus, dirba, tai jiems neskiriamos pašalpos, jų vaikams – nemokamas maitinimas, nors šeima tikrai sunkiai verčiasi. Jų teigimu, vaikams nereikėtų viso pietų komplekto, bent sriubos nemokamai gautų, tai iki vakaro, kol bus parvežti iš mokyklos, būtų bent ką nors užvalgę.

Daugiavaikių šeimų nariai teigė, kad *organizuojamos bendros išvykos, rengiamos talkos*. Kaip pažymi V. Kanišauskaitė (2008), ypatingą vietą socialinių paslaugų rinkoje užima nevyriausybinių organizacijų. Bendruomenę telkia bendra veikla pagal tam tikrą programą, socialiai vertingi tikslai, kuriuos siekiant įgyvendinti bendruomenės nariai turi padėti vienas kitam. Bendruomenėje formuojasi individualybė, išmokstama atsakingai dirbti, bendrauti, siekti bendrų veiklos tikslų.

Informantai, kalbėdami apie *mokyklos bendruomenę*, teigė, kad vaikai iš bendraamžių ugdymo institucijose nelabai teišsiskiria. Susirūpinę, kad vaikai negerbia mokyklos darbuotojų, pageidautų, kad susirinkimai mokykloje būtų vakare, o ne darbo metu, tada nereikėtų iš darbų atsiprašinėti (gal tai patogiau mokytojams, bet tėvams sudaro sunkumų). Tyrimo dalyviai mano, kad *bendruomenėje yra suteikiama pagalba*: prie skelbiamų įvairių akcijų prisidedama, galima daržovėmis pasidalinti, skriaudžiamomis moterimis pasirūpinama.

Informantų nuomone, sprendžiant daugiavaikių šeimų socialines ir ekonomines problemas, reikia valstybės pagalbos, turi būti sutvarkyta įstatyminė bazė, tinkamai įgyvendinami įstatymai. Kadangi pasitaiko laibai skaudžių atsitikimų, laiku suteikta materialinė ir dvasinė bendruomenės pagalba (nelaimės, gaisro, ligos, mirties atveju) būna labai reikšminga.

Teiginiuose, kurie nepateko į atitinkamas kategorijas, respondentai teigė, kad didesni rūpesčiai neleidžia pasiduoti nusivylimui, nes yra didžiulė atsakomybė už vaikus. Pastebima, kad tie, kurie turi po vieną ar du vaikus, dažniau dejuoja, o auginantieji keturis ir daugiau vaikų neturi kada skųstis.

Apibendrinant tyrimo dalyvių teiginius, išryškėja, kad daugiavaikės šeimos bendruomenėje jaučiasi saugiau, čia gali sulaukti materialinės ar moralinės paramos iš draugų, kaimynų, kitų bendruomenės narių. Bendraudami gali išsikalbėti, nusiraminti, susidraugauti, sužinoti naujienas. Bendruomenėje organizuojami renginiai, pajvairinantys kasdienybę, rengiamos įvairios akcijos, bendruomenės vykdo projektus, kurie padeda pritraukti nemažai piniginių lėšų, palengvinančių bendruomenių būtį. V. Stankūnienės ir bendraautorių (2003, 2005) teigimu, šeimoms trūksta informacijos, kaip spręsti šeimoms kylančias ekonomines, buitines, psichologines problemas. Taigi bendruomenėse vykdoma ir informacinė bei ugdomoji veikla (organizuojami kompiuterinio raštingumo kursai, seminarai, rengiamos parodos, išvykos ir kt.). Šie teigiami poslinkiai bendruomenių gyvenime, tikėtina, paskatins kurti nevyriausybinės organizacijas. Tada tikslingesni būtų bendruomenių raidos procesai, įvairesnis būtų jų gyvenimas, atpigėtų ir lengviau būtų pasiekiamos būtinausios paslaugos, kurios dažnai sunkiai prieinamos pažeidžiausiaiems bendruomenių nariams, taip pat ir daugiavaikėms šeimoms.

Šiame straipsnyje pateikėme kai kurias reikšmingas, mūsų nuomone, daugiavaikių šeimų gyvenimo ir veiklos situacijas, problemas. Kitos šių tyrimo dalyvių veiklos aprėptys taps tolesnių mūsų tyrinėjimų objektu.

Išvados

1. Tyrimo dalyviai, išsakydami savo nuomones, analizuodami šeimų ekonominę situaciją, kalba apie pinigų stygių, nuogaustauja, kad sunku susirasti darbą, šeimose kyla nesutarimų dėl pinigų trūkumo. Pinigų stygius neleidžia įsigyti nuosavo būsto, leisti studijuoti vaikus, rūpintis sveikata, pramogauti. Šeimas skaudina tai, kad dirbantys daugiavaikių šeimų tėvai, kurie stengiasi užsidirbti papildomai ar prisidurti iš namų ūkio, negali užsitikrinti net pragyvenimo minimumo. Tyrimo dalyvių nuomone, tokios šeimos priverstos skursti ir nuolat kreiptis paramos. Mokslininkų teigimu, jei žmonės neturi galimybės įsigyti net būtinausių prekių ar paslaugų, valstybė turi susirūpinti, kaip tas problemas spręsti, kad neįvyktų socialinis sprogimas.
2. Atlikto tyrimo duomenys ir mokslininkų nuomonės leidžia teigti, kad daugiavaikės šeimos ir jaunimas Lietuvoje neturi tokių pačių pasirinkimo galimybių kaip jų bendraamžiai užsienyje. Tikėtina, kad nesant sutelktų

ir tikslingai nukreiptų politikų ir visuomenės pastangų spręsti šių žmonių problemas, jaunimas ir toliau vyks dirbti ir gyventi į užsienio šalis. Ši aktuali ir skaudi socialinė problema šiandien Lietuvoje yra gyvenimo realybė, juk daugelis jaunų žmonių išvažiuoja į užsienį užsidirbti pinigų gyvenimo pradžiai. Ten, norėdami pragyventi ir susitaupyti bent šiek tiek pinigų, turi daug ir sunkiai dirbti, taigi jų sugrįžimo į Tėvynę tikimybė nedidelė. Tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad daugiausia Lietuvos gyventojų išvyksta ir šalies dėl susidariusios ekonominės situacijos ir jos pasekmių žmonėms.

3. Tyrimo duomenys atskleidė, kad daugiavaikės šeimos bendruomenėje jaučiasi saugiau, čia gali sulaukti materialinės ar moralinės paramos iš draugų, kaimynų kitų bendruomenės narių. Bendraudami gali išsikalbėti, nusiraminti, susidraugauti, sužinoti naujienas. Bendruomenėse organizuojami įvairūs renginiai, akcijos, bendruomenės vykdo projektus, kurie padeda pritraukti į kaimą nemažai lėšų, kurios palengvina jų būtį. Vykdoma ir informacinė bei ugdomoji veikla. Šie teigiami poslinkiai bendruomenių gyvenime, tikėtina, paskatins jas kurti nevyriausybines organizacijas. Tada tikslingesni būtų bendruomenės raidos procesai, įvairesnis gyvenimas, atpigėtų ir būtų lengviau prieinamos būtinausios paslaugos, kurios šiandien kai kuriems bendruomenių nariams, tarp jų – ir daugiavaikėms šeimoms, sunkiai pasiekiamos.

Gauta 2014 06 12

Pasirašyta spaudai 2014 09 29

Literatūra

- Alifanovienė, D., Kepalaitė, A., Striškienė, O. (2012). Daugiavaikių šeimų socialinių problemų analizė bendruomenės narių požiūriu. *Specialusis ugdymas 1* (26): 63–78.
- Averjanovaitė, I. (2013). *Žmoniškojo kapitalo įtaka kaimo gyventojų pajamoms*. Prieiga internete: <<http://www.socmin.lt/index.php?-1196824460>> [2013-08-22].
- Bajoriūnas, Z. (1997). *Šeimos edukologija*. Vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams. Vilnius: Jošara.
- Bajoriūnas, Z. (2004). *Šeimos ugdymo mokslas ir praktika*. Vilnius: Kronta.
- Demografijos metraštis*. (2013). Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas.
- Guogis, A. (2007). Globalizacijos įtakos socialiniai aspektai. *Mokslas ir technika 10*: 30–33.
- Gruževskis, B. (1995). Darbo rinkos poveikis šeimai. Lietuvos šeima. *Mokslinės praktinės konferencijos „Lietuvos šeima: tradicijos ir ateitis“ medžiaga*. Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas, p. 43–55.
- Gruževskis, B. (2003). Pagrindinės strateginės paramos šeimai politikos plėtros kryptys Lietuvoje: situacija, problemos, motyvai, veiksmai. *Šeimos revoliucija? Iššūkis šeimos politikai*. Sud. V. Stankūnienė. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, p. 38–52.
- Jovaiša, L. (1995). *Hodogetika*. Vilnius: Agora.

- Kanišauskaitė, V. (2008). Socialinių paslaugų vadyba ir nevyriausybinių organizacijos tyrimo objekto paieška. *Vadyba. Mokslo tiriamieji darbai 1 (12):* 32–37. Klaipėda.
- Lazutka, R. (2001). Pajamos, vartojimas ir skurdas. Kn.: J. Rimkutė (red.). *Žmogaus socialinė raida*. Vilnius: Homo liber, p. 61–78.
- Leliūgienė, I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
- Lietuvos statistikos metraštis. (2013). Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas.
- LR Konstitucija. (1996). Vilnius: LR Seimas.
- LR civilinis kodeksas. (2000). Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: LR Seimas.
- Merkys G. (1995). *Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys*. Paskaitų konspektas. Šiauliai: ŠU.
- Miškinis, K. (2003). *Šeima žmogaus gyvenime*. Kaunas: Aušra.
- Poviliūnas, A. (2003). *Kaimo atskirties profiliai*. Vilnius: Kronta.
- Rimkutė, J., Vološčiuk, I. (2001). Įvadas į žmogaus socialinę raidą. Kn.: J. Rimkutė (red.). *Žmogaus socialinė raida*. Vilnius: Homo Liber, p. 9–28.
- Sipavičienė, A. (2006). *Emigracijos iššūkiai ir migracijos politikos uždaviniai. Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai*. Vilnius.
- Stankūnienė, V. (1995). Demografinis šeimos portretas. *Lietuvos šeima. Mokslinės praktinės konferencijos „Lietuvos šeima: tradicijos ir ateitis“ medžiaga*. Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas, p. 25–35.
- Stankūnienė, V., Eidukienė, V., Ruževskis, B., Jančaitytė, R., Mikalauskaitė, A., Paluckienė, J. (2001). *Paramos šeimai politika: samprata ir patyrimas*. Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas.
- Stankūnienė, V., Jonkarytė, A., Mikulionienė, S., Mitrikas, A., Maslauskienė, A. (2003). *Šeimos revoliucija? Iššūkiai šeimos politikai*. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas.
- Stankūnienė, V., Jasiulionienė, A., Jančaitytė, R. (2005). *Šeima, vaikai, šeimos politika: modernėjimo prieštaros*. Kolektyvinė monografija. Red. V. Stankūnienė. Vilnius: STI.
- Šileika, A., Gruzevskis, B., Blažienė, I. ir kt. (2007). *Vaikų skurdo ir socialinės atskirties mažinimo galimybės ir priemonės Lietuvoje: mokslinių tyrimų, susijusių su vaikų skurdo ir galimybėmis jį sumažinti, analizė*. Prieiga internete: <http://www.socmin.lt/index.php?1609775163> [2013-08-22].
- Valackienė, A., Mikėnienė, S. (2008). *Sociologinis tyrimas; metodologija ir atlikimo metodika*. Kaunas: Technologija.
- Vaitkevičius, J. (1995). *Socialinės pedagogikos pagrindai*. Vilnius: Egalda.
- Квале, С. (2003). *Исследовательское интервью*. Москва: Смысл.
- Мудрик, А. В. (2003). *Социальная педагогика*. Москва: Academia.
- Страус, А., Корбин, Дж. (2001). *Основы качественного исследования*. Москва: УРСС.

SOCIOECONOMICAL SITUATION OF LARGE FAMILIES AND ANALYSIS OF SUPPORT OPPORTUNITIES IN THE COMMUNITY

Daiva Alifanovienė, Albina Kepalaitė, Ona Striškienė

Summary

Economic situation of families in today's Lithuania is quite controversial: socio-economic conditions resulted in stratification of the society, impoverishment or enrichment of families. It is believed that from the socio-economic standpoint families, particularly large families, raising and taking good care of their children face difficulties because they are a very vulnerable social group (Alifanovienė, Kepalaitė, Striškienė, 2012; Šileika et al., 2007).

What is the economic and migration situation of large families in our country? What are support opportunities in the community? Namely these questions make up the problematic area of the research.

The aim of the research is to reveal peculiarities of the economic situation of large families and support provision opportunities in communities.

The subject of the research is the economic situation of large families and support provision opportunities in communities in the aspect of the opinion of family members.

Research Methodology

Data collection methods. To disclose expression of social and economic problems of large families and perform content analysis of support in the community, qualitative research methodology was applied (Kvale, 2003; Straus, Korbin, 2001; Valackienė, Mikėnienė, 2008). Research data were processed using the content analysis method and open coding procedures. Data were obtained employing the interview method, directly communicating with respondents and giving questions prepared in advance. Open questions, which did not restrict possible answers, were applied. Research area was divided into evaluative areas. This paper presents research participants' opinion about the economic situation of large families, family members' economic migration problems and opportunities of community support for these families.

Respondents. The research sample was composed using the non-stochastic selection method – the target sample. Families raising three or more children were investigated. A relatively small sample was chosen for the qualitative research: 14 respondents (8 females and 6 males). All families of respondents consist of both parents and three or more children.

Research results enabled to make the following generalizations:

Expressing opinion, analysing the economic situation of families, research participants state about lack of money, fear that it is difficult to find a job, that families have disagreements because of lack of money. Lack of money prevents the possibility to acquire housing, children's education, further studies, health care, leisure. Families are hurt by the fact that even when parents work and have additional jobs, large families cannot afford the minimum standard of living. Research participants believed that such families are forced to live in poverty and constantly apply for support. According to scientists, in the situation when people do not have the possibility to use even the minimum amount of goods and services needed for their subsistence, the state should look for ways and means to overcome such constraints so that it does not result in social explosion.

Data of the conducted research and scientists' opinion enable to state that large families and youth in Lithuania do not have conditions to use the same choice possibilities as their peers in foreign countries. It is likely that in the absence of focused and targeted efforts of politicians and the society to address problems of these people, young people will continue to pursue to go to work and live abroad. This is an extremely urgent and severe social problem; however, it is a fact of life today in Lithuania. After all, many young people leave abroad in order to earn money to start life. In order to subsist and save some amount of money people have to work a lot and hard, and there is little chance of their return to their homeland. Analysis of research data demonstrates that most of informants leave the country due to the economic situation and its consequences to people.

Research data highlight that large families in the community feel safer, that they may receive material or moral support from friends, neighbours and other community members. Communication enables them to speak about their problems, calm down, make friends and hear the news. Communities have organised events and a number of projects, which have attracted quite substantial funds to the village, facilitating life of the community; information and educational activities also take place there. These positive developments in community life are likely to push communities towards foundation of non-governmental organizations. This would more purposefully shape community development processes, diversify community life, cheapen and bring essential services to community members, particularly needed by vulnerable members of the community, including large families.

